

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

’n

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050

בדאשית יז יח לך כך

אונקלוס

ת לזרעו אחיו : כ ולישמעאל שמועתי
 הגה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי
 אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד
 ונתתיו לגוי גדול : כא ואת בריתי אקים
 את יצחק אשר תלד לך שרה למועד
 הזה בשנה האחרת : כב ויכל לדבר אתו
 ויעל אלהים מעל אברהם : כג ויקח אברהם
 את ישמעאל בנו ואת כל ילדיו ביתו
 ואת כל מקנתו בספו כל זכר באנשי בית
 אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום
 הזה כאשר דבר אתו אלהים : כד ואברהם
 בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו :
 מפטיר כה וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה
 בהמלו את בשר ערלתו : כו בעצם היום
 הזה נמול אברהם וישמעאל בנו : כז וכל
 אנשי ביתו ילד בית ומקנתו כסף מאת בן
 נכר נמלו אתו :

קכ"ו . נמל"ו . סימן ד' . מכנה"ב סימן : ומפטירין
 בשעיה סימן ט' למה האמר יעקב :

יצחק ואקים יתקיימו עמיה לקיים עלם
 לבנה בתרוהי : כ ועל ישמעאל קבולית
 צלותך הגה ברבית יתיה ואפשיית יתיה
 ואסגית יתיה לתרא לתרא תרין עשר
 רבבין יוליד ואתניגיה לעס סגי : כא וית
 קיימו אקים עם יצחק דחוליד לך שרה
 לזמנא תרין בשתא אחרנתא : כב ושצי
 למלא עמיה ואסמלק יקראדיני מעלוהי
 דאברהם : כג ודבר אברהם ית ישמעאל
 בריה וית כל ילדיו ביתיה וית כל זבני
 בספיה כל דכורא באנשי בית אברהם
 ונור ית בשרא דערלחתו בכוון יומא
 תרין כמא דמליל עמיה : כד ואברהם
 בן תשעין ותשע שנין כד נור ית בשרא
 דערלתיא : כה וישמעאל בריה בן
 תלת עשרי שנין כד נור ית בשרא
 דערלתיא : כז בכוון יומא תרין איסגור
 אברהם וישמעאל בריה : כז וכל אנשי
 ביתיה ילדי ביתא וזבני כסף מן בני
 עממיא אתגורו עמיה :

פ פ פ

פ פ פ

ח א ורא אליו יהוה באלני ממרא וחוי ישב א ואת גלי ליה יי במשרי ממרא וחוי

פתח רשי'
 מלאך לזרעו בן הנבירה אמן האלה כתיב כי יאה מרוב אורו והכבוד כפרתו ואתו וסמאל וק' ואלת ברית אקים את יצחק :
 את בריתו ברית הוילה תהא מסורה לזרעו ליצחק : (ג) שנים עשר נשיאים . סגננים יכלו כחו (משלי כה) . נשיאים
 ורוח : (כב) מעל אברהם . לשון בקיה הוא כלפי שטיה ולמדנו (ב"ר) שהנשיאים מרסבתו של עוקם . (כג) בעצם היום
 בו כיום . סגננוה כיום ולא כליב לא כתיב לא יתן הניסולא תן הלניס ואלא יתחויכו וסגי דרדו חושים אלו חושיכו לא הכתובו
 לחול ולקיים חנותו של חוקם : ויכול : לשון ופעל (ז) : בהמולת : בהפעלו : כמו סכרס (בראשית ט) (יח) :
 (כד) בהמולו את בשר ערלתו . (טל אברהם סמון ואתו בערלתו ורסל לתתו ויהי עתירא שהיה זקן מה עשה הק' בהשלת ידו
 ואתו עמו סגלחה זכרות עמו סברית לולא נאחה אלא עמו ס' ד' רש"י יט) באברהם לא נאחה את לפי שלא היה סבר אלא חתוך סבר
 סככה כתיב ע"י תשויש אכל ישאל שהיה ילד הווקח לחתוך ערלתו ופעל המילה לכך נאחר בו את כ"ר : (כז) בעצם היום הזה
 שאלחו לאברהם נ"ע שנה ולישמעאל ג' שנים כחול אברהם וישמעאל כז :

ורא

בקרשטא שרה אנתתך תלד לך בר ותקרי ית שמה יצחק ואקים ית קיימי עמיה לתים עלם לכוני בתרוי ;
 כ ועל ישמעאל קבילית צלותיך הוא ברביית יתיה וצפיש יתיה ואפני יתיה לתרא לתרא תריש בברכוני יליד
 ואיתניניה לעם פני : כא ונת קיימי אקים עם יצחק ותוליד לך שרה בזמנא הדן בשתא איתרנתא ;
 כב ופסיק סלמללא עימה ואסתלק יקרא בני מעלוי אברהם : כג ודבר אברהם ית ישמעאל בריה ונת
 סל מרביני ביתיה ונת כל זביני פספיה כל דכנרא באינשא ביתא דאברהם ונת ית בשרה דעירלתהון בכוני יומא הדן
 בקא דמליל עמיה : כד ואברהם בר וגוי : כה וישמעאל בריה וגוי : כו בכוני יומא הדן בארבעת עשר
 שני ער אברהם וישמעאל בריה : כז וכל אינשי ביתא תרביני בקפא מן בר עמקין איתגורר עמיה נו

פ פ פ

א וירא ואתגלי עלוהי יקרא בני קחוני ממקרא והוא קבע פסיבא דמהולתא יתיב תרע משקנא לתוקפא דיוקא ;
 ווקף

רש"י

וירא (א) אליו . לכקר את החולה . (ב"מ פ"ו) אמר רבי תמא בר תיבא ווס' שלישי למילתוהי ובההקדוש כרוך הוא ושאל
 כשלומו : באלוני מוסרא . הוא שנתן לו ענה על המילה לפיכך נעלה עליו כחלקו : (ב"ר) יושב . (ב"ר)
 ישב

באר רחובות יקדוקי רש"י

כאלו חס ושלום ווער מיט מוגלדן) לכו על שדה הקמיד וכן פירש"י בהדיא במנינה כמעשה דתלמי וילך כד"ה ותצחק שרה ע"ש : (א)
 גם כאן מודיע רש"י דמלת ויכול הוא מן התיבות המורות עושים הפעולה כדכר אחר כמו ויפצל (ער ווערקט איין אנדריי זאך) כן
 ויפצל (ער כשניט איין אנדריין) . (יח) גם כאן מודיע רש"י דמלת ברומולו הוא מן התיבות המורות שקבלו
 הפעולה מן ית אחד וזה שכתב רש"י בהמולו דהפעלו (איין זיין ווערין גווערקט פון איין אנדריין) כמו בהבראם (איין איר ווהרין
 בהמולו) (איין זיין ווהרין כשניטן פון איין אנדריין ;

פרשת וירא

במסורא קטנה בחומש סביב הגליון פרשה זו וזה לשוננו והכחש כל הנקדנים מנקדיס כפתח וחר"ר משה מלונר"י ש
 אמר שהוא בקס"ץ לפי שלא היתה רגילה לכחש עכ"ל :

ורצח לומר אלו כתיב כפתח דהיינו לשון פתיחה וזהו משמעה דפתחיה פיה ככלעת לדבר טובים וכחשים אפל לדעת הר"ר משה הכל
 שהוא

פירוש הרשבים והוא מיסוד רבינו שמואל בר מאיר נכד מאור הגולה רש"י ז"ל :

(א) וירא אליו ה' : ה"ך שאלו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים . סבירה מקומות כשנראה המלאך קורא כלשון סבינה
 כדכתיב כי שני נקדו שלוחו כמותו . וכן וירא אליו מלאך ה' כלכת אשתו וקנתה קנהה וקנתה שם וירא ה' כי שר
 לראות

מכלל יופי

וכן ירמיהו מכלה יזקן מגולהים מצד זקנס שדוהא
 מגולה : (כה) (בהמולו את בשר ערלתו) . זרה יורג
 מבואר מן הראשון שכתב את רוצה לומר נמול מן בשר
 ערלתו ואת כמו מן וכן בראשית עז חס יצאו ארת העיר
 מלכיס טו חלה את רגליו : (כו) (בעצם חיוס רודו
 נמול אברהם) . בא להודיע זריזותו למצור האל כי באורנו
 היום שמל אברהם את ישמעאל בנו וכל אנשי ביתו נמול גם
 הוא ואחר שמל אותם כלם מל הוא את עצמו ופירוש נמול
 על ידי עצמו ופן שמואל ככ ועמשא לא נשמר שהוא לא
 שמק את עצמו : (נמול) עמר מבנין נפעל בחולם וכן
 נמולר ובאו כמשקל נפעול כמו אסתרג ונשלות
 ספרים . כז (נמולו אתו על ידי
 אברהם : (נמול נמולך) שרשם נמל ;
 פרשת וירא יח (א) (באלוני מוסרא) : כתובות
 במישר

וגם זה יחיה שירה אשתך יולדת לך בן : (כ) (נשיאים)
 בא עם המסל לברה כחסרון יוד בכתובה (כהמולו בשר
 ערלתו) . אם נאמר שהוא מענין נפעל יש לשאול איך בא
 פעול אחר כי בנין נפעל אינו יוצא ואיך אמר בשר ערלתו
 אחר בהמולו ואם היה אמר בהמולו לבדו או בהמול בשר
 ערלתו בלא וי"א או טוב וי"ל כי פ' בהמולו מצד בשר ערלתו
 שנמול יאמר גם כן עליו נמול ויאמר בהמולו וכן
 יסעיהו כאלה נובלת עליה כי נובלת פועל עומד והארה
 אינה נובלת אלא עליה נובלים ונקראת היא נובלת מצד עליה
 שהם נובלים מן יאמר על אברהם שרוא נמול מצד בשר
 ערלתו שנמול כמו שאמר נמול אברהם ועל הדרך רודו
 שמואל כי קרועי בנידים קרועים מצד בגדיהם שהיו קרועים
 כי האנשים לא היו קרועים אלא כגדיהם הם שהיו קרועים וכן
 שמואל כטו קרוע כתנתו קרוע מצד כתנתו שהיה קרוע

פתח האהל כחם היום : ב וישא
 עיניו וירא והנה שלשה אנשים
 נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח
 האהל וישתחו ארצה : ג ויאמר אדני
 אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבד
 מעל עבדך : ד וקח-נא מעט-מים ורחצו
 רגליכם והשענו תחת העץ : ה ואקחה
 פתלתלם וסעדו לבכם אחר תעבדו כי-על-
 בן עברתם על-עבדכם ויאמרו בן תעשה
 כאשר דברת : ו וימהר אברהם האהלה
 אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח
 סלת לושי ועשי עגות : ז ואל-הבקר רץ
 אברהם ויקח בן בקר בך וטוב ויתן אל-
 הנער

יתב בתרע-משבנא כמיהם יומא :
 ב וזקף עינוהי וזחא והא תלתא
 גוברין קיימין עלוהי וחזא ורהט לקדמותהון
 מתרע משבנא וסגיד על-ארעא : ג ואמר
 יי אם-כען אשקחית בחמין קדמך לא-
 כען תעיבר מעל עבדך : ד ויסבון-כען
 זעיר-מנא ואסחו רגליכון ואיסתמיכו תחות
 אילנא : ה ואסב פיתא-דלחמא וסעדו
 לבכון בתר-בן תעיברון אהרי-על-בן
 עברתון על-עבדכון ואמרו בן תעביד
 כמא דמלילתא : ו ואוהי אברהם למשבנא
 לנת-שרה ואמר אוהי תלת סאון קימחא
 דסולתא לושי ועבידי גדיצן : ז ולנת-
 תורי רהט אברהם ונסיב בר-תורי רכיך

וטב

רשי

יש כתיב בקס לעמוד אחר לו הקדוש ברוך הוא שבואי אעמוד ואתה סימן לכנין שעתיד אני להתייב בעדת הדיינים והיושבין (ח)
 שחזור (ההלים פב) אלהים כנס בעדת אל: פתחי האהל - לרחות אסי יש עובר ושכויכניס כביתו ו כחוס היום - (ב"מ פו) הוציא
 הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו כאורחים ולפי שראו ונאסעו שלא היו אורחים כאלו המלאכים עליו בדמות אנשים :
 (ב) והנה שלשה אנשים : אחד לכשר את שרה ואחד להפך את סדום ואחד לרעואות את אברהם שאין עליו אלא אחד עושה שתי
 שליחות . (ב"ר) תדע לך שכן כל הפרשה הוא נזכרין כלשון רבים ויחלו ויאמרו אליו וכשורה נאמר ויאמר טוב אלוהיך ובהפיכת
 פדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר ללתי הפכי . (ב"ר) ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להגיל את לוט הוא שנאמר ויהי
 כהוילאס חותם החוזה ויאמר המלט על נפשך למדת שהאחד היה מוציל : נצבים עליו . לפניו (כמו) (במדבר ב) ועליו מוטה
 מנשה) . אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים : וירא . מהו וירא וירא שני פעמים : הראשון כוונתו והשני לשון הכנה כסתכל שהיו
 נצבים כמקום אחד והכין שלא היו רוצים להטריחו ואע"פ שידעים היו שינא לקראתם עמדו במקומו לכבודו להראותו שלא רצו להטריחו
 וקדם הוא וירן לקראתם (כך הגירס' כרס"י יען) ככ"ת כתיב נצבים עליו וכתיב וירן לקראתם כד חזוהו דהוה שרי ואשר מירשו הימנו מיד וירן
 לקראתם . (ג) ויאמר אדני אם-נא וגומר . לגדול שבהם אחר וקראם כלם לדונים ולגדול אחר אל לא תענוהו וכיון שלא יעבור
 הוא יעמדו חביריו עמו וכלשון זה הוא חול (שבועות לה) ד"א קודש הוא והיה אומר להק"ם להעתיק לו עד שירון ויכניס את האורחים
 וחף על פי שכתוב אחר וירן לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אלל לא ידון רומי בחדם שנכתב
 אחר ויולד נחוא"ה לומר אלל אס כן קודם גזירת ק"כ שנה ושתי הלשונות ככ"ר : (ד) ויקח נא . על ידי שליח והק"ם כה שלם
 לכניו על ידי שליח שנאמר (במדבר ב) וירם משה את ידו ויר את הסלע : ורחצו רגליכם . כסבור שהם עריצים שמשתחווים לאהב
 רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ה לביטו : (ב"מ פו) אבל לוט שלא הקפיד הקדים ליכה לרמיזה שנאמר וליטו ורחצו רגליכם : תחת העץ .
 תחת האילן : (ה) וסעדו לבכם . שתורה כנביאים וככתובים מנינו דפתח סעדתיא דלכא : בתורה וסעדו לבכם . כנביאים
 (שופטים יט) סעד לכן פת לחם . ככתובים (ההלים קד) ולחם לכה חנוש יסעד אחר רכי מחא לבכם אין כתיב אלל לכה
 מניד שאין יצר הרע שולט כמלאכים (ב"ר) אחר תעבורו . אחר בן תלכו : כי על בן עברתם . כי הדבר הזה אני נוסק חכם
 מאחר שעברתם עלי לכבדו : כי על בן . כמו על אשר וכן כל כי על בן שבמקרא (בראשית יט) כי על בן באוכל קורתי
 (בראשית לג) כי על בן ראיתי כניך (שם לח) כי על בן לא נתתיה : (במדבר י) כי על בן דעש חנותנו : (ו) קמח סלת .
 סלת לעגות קמח לנען של עבדים לכפות את הקדר' לשלוח את הוועת : (ז) בן בקר רך וטוב : ג' פרים היו כדי להחילין ג'
 לשונות

ב תקף עיניו וקמא והא מלתא מלאביו בדמות גברין
 קנימין קיטני דאשפלה ליהודין מלתא מלאביו ארום לית
 אושר למלאבא ושדיתא דמשפליה ליתיר מן מילא
 חד חד אהא למבשרא ירניה דהא שרה ילדה בר זכר
 וחד אהא למשיבא ית לוט וחד אהא למתפך ית קודם
 וחד עמורה וחד קמינו דהט לקדמוהון מתרע משקנא
 וקניד על ארעא : ג ואמר דבעו דבתמין מן קדמך
 ו אין קדון אשכחית חניא קימך לא קדון הפלק אימר
 שבינתך מעילוי עקרך עד דאיבגוס עיבוריא מחות אילגא :
 ה ואסב קעיד דלחם וקעידו לבכון ואודו לשוים
 מימרא בן וקמר קדון מעבירו ארום קנין קדון באישון
 שירוקא אבכנתון ועברתון על עקבון גדיל למסעור ואמר יאות מלילתא עבד פפחנקך : ו ואחי אבקהם
 למשקנא לנת שרה ואמר אהא חלת סאין קמידיא דסילתא פתוכי ועבדי גריצו : ז וילבקרומא דבט אבקהם
 ונסב

תלמא מלאבוי אשפלהו לנת אבונן אבקהם וקלתיחא
 אשפלהו לחלת מילין ארום לנת איפער לחד מן
 מלאבוי קרומא דישפלה בידיה ימיר מן מילא חדא מלאבא
 דקמארה אשפלה לבשרא לאבונא אבקהם דהא שרה
 ילדה ליעזק מלאבא חנינא אישפלה למשיבא ית לוט
 מן הפיקתא מלאבא מליחארה אשפלה למתפך לקדום
 ועמורה אבקהם וצבויים קנין בן הוה פתגם גבורה מן
 קדם : ל לנת אבקהם צדיקא ואחילי עלייה מימרא בן
 דמישרי חונוא והיא תוה יתיב בתרע משקנא מתחמם מן
 גיורתיה לתקפא קימא :

דשירוקא

צריא

דאציצרון

באר רחובות דקדומי רש"י

שהוא בקמן משמעה דכל עת קמזה את פיה רק בחיות הפעם כיחשה מוחנת מורא : גס תדע דהר"ר משה מחולק עם המנקדים אם לר"ך
 להיות ותכחש פתח תחת הכף או ותכחש קמן תחת הכף ודלא כמו שראית בספר קטן קילור נחלת יעקב שהכין דתלוי הדבר אם לר"ך
 להיות ותכחש פתח חת"ת או ותכחש קמ"ן תחת החית דזה אינו דכדכריתמנא כהדיא בחסורה הגדולה דפוס כלוי"ל דף ה"א סוף
 ע"ה בגליון סכיב המסורה כדכרי ר' משה הנקדן ע"ה : (ח) כבר ידעת דנלת ישב בקמן ופתח לשון עבר הוא (ע"ה חו"טון
 לאנג

רש"י

לראות : כחם היום מה לורך לכתוב היום אלא להודיע כי כליו התי' ויכחו המלאכים סדמה כערכ ולכן אמר להם לט סורו נא אל בית
 עבדכם ולינו אכל אכרסם לכו שבו אליו כחם היום כבקר שחין דרך אורחים ללון אלה לחבל ולעבור לפיכך לא אמר להם ללון אלא
 נסעו לככם וחדת עבדכו : (ו) קינח סלת קינח של חטים שכל מקום שכתוב סלת נחטטס הוא כדדרסינן מילולאס דכתוב סלת
 חטים תעשה אותם : (ה) כי על כן עבדתם על עבדכם - וכן כי על כן באו כלל קורתני - כי על אשר באו - דרך המקרא לחסר
 אשר כרום וקומות : (ז) ולא הכקרך אכרסם לפי שאמר להם פת לחם דבר מועט לפי שדרכם כחון ללכת הוי"ן לרין ולומר לפי
 שאמר

מכלל יופי

במישרי : (ב) נצבים עליו פירוש סמוכים לו עומדים
 לתועלתו או למצורו כמו
 שמואל כס ויאמר שאמר
 לעבדיו הנצבים עליו וכן
 זכריהו מההיציב על ארון
 כל הארץ ואינו כן כראשית
 כח והנה ה' נצב עליו :
 (ג) ויאמר אדוני רבוא
 קמין והוא מחלוקת בין חז"ל י"א שהוא חול ולגדול שבתם
 אמר ואמר אדני בקמין ולא אמר אדני בהירך כבינה ליהוד
 לגדולה ולר טוביה והנה מצאנו גם כן בגרעון שאמר שמיטסו
 (אדני במה אושיע את ישראל) בקמין ועדיין לא ידע שהוא
 מלאן י"א שרוא קדש : (ד) (ורחצו) : צווי כי הריש
 פרותה : (ה) (פת לחם) : החיכור להם : (וסעדו
 לככם) - עובר לשלישי כי פירוש וסעדו לככם כלהם כי
 הלהם יסעד הלב : (כי על כן עבדתם) : כי על כן שעבדתם
 או יחזור למה שאמר אם לא
 מנצתי מן כעיניך כלומר כי על
 כן עבדתם על עבדכם לפי
 שמוצאתי מן כעיניך : ויתכן
 שכל לתת טעם למ"ש אשר
 תעבדו שלא היה כדרך הכילי
 שנתנה עם האורח שילך מיד
 יודע כי על כן עבדתם על
 עבדכם להלך לדרכס ולא לשבת פה
 תעשה כאשר דכרת - פירוש אשר
 אשר יאל הדבר מפיך אכל
 כלוט כלומר ויפזר כס ואלד מלאן
 שזמרין לקטן ואין מסיבין
 לגדול - והראב"ע פירש כן
 תעשה כאשר דכרת שנסת לחס די
 לנו - והרמב"ן כתב כאשר
 דכרת שישענו תחת הסף ולא יכלו
 כהלה כדי שלא יתעכבו :
 (ז) (מהרי) פי' מהרי וקחי : (וטוב)
 רוצ' לומר שבו וכן ירמי'
 מן ונשבע לחם ונחיה טובים (ז)
 (לעשות אותי) - פי' לרקון
 אותו

הַנִּזְרָה וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אִתּוֹ : ח וַיִּקַּח חֲמֵסָה
וַחֲלָב וּבֶן-הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנֵיהֶם
וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ :
ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בָאָהֹל : י וַיֹּאמֶר שׂוֹב אָשׁוּב אֵלַיְךָ
כַּעֲתָתָהּ וְהִנֵּה-בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה
שֹׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָרָל וְהוּא אֶחָדָם :
יא וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה זָקֵנִים בְּאִים בְּיָמֵים
חֲדָלָהֵיזוֹת לְשָׂרָה אֲרַח בְּנָשִׁים : יב וַתִּצְחַק
שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אֶתְחַנֵּי בְלִתִּי הֵיחָדְלִי
עַדְנָה וְאֵדְנִי זָקֵן : יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-
אַבְרָהָם לְמַעַן זֶה צָחַקְתָּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף
אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקֵנָתִי : יד הִיפְלֵא מִיְהוָה
דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלַיְךָ כַּעֲתָתָהּ וְלִשְׂרָה

וַתִּבְדֹּוּיָהּ לְעֹלָמָא וְאִחִי לְמַעַבְדַּי יִתִּיה :
ח וַיִּסְבֹּשְׁמֵן וַחֲלָב וּבֶן-תּוֹרֵי דְעֵבְדֵי וַיִּהְיֶה
קְדַמִּיהוֹן וְהוּא-מְשַׁמֵּשׂ עֵילוּוְהוֹן תַּחַת
אֵילָנָא וַאֲכָלוּ : ט וַאֲמָרוּ לִיה אֵן שָׂרָה
אַתְחָךְ וַאֲמַר הָאָה בְּמִשְׁכַּנָּא : י וַאֲמַר
מִיִּתְב אִיתוֹב לְנִתְךָ בְּעֵדֵן דְאַתְמֵן קְרִימֵן
וְהָאָבֵר לְשָׂרָה אֶתְחָךְ וְשָׂרָה שֹׁמְעַת בְּתַרְע
מִשְׁכַּנָּא וְהוּא אַחֲרוֹרֵהִי : יא וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה
סִיבֵי עָאָלוּ בְיוֹמֵן פֶּסַק מִלְמַחֲוֵי לְשָׂרָה
אוֹרַח בְּנָשִׁיָא : יב וְחִיִּיבַת שָׂרָה בְּמַעֲהָא
לְמוֹיֶמֶר בְּתַר דְסִיבִית תְּהֵאֲלִי עוֹלִימוֹ וְרַבּוּנִי
סִיב : יג וַאֲמַר וַיִּלְאַבְרָהָם לְמַאֲדָן חִיִּיבַת
שָׂרָה לְמוֹיֶמֶר הַבְּרִים-בְּקוֹשְׁמָא אֵילִיד וְאַנָּא
סִבִּית : יד הֵיחָבְסִי מִן-קְדַם־יִי פִתְנָמָא לְזִמֵּן

איתוב

בן רש"י

לשונות כחדל : (כ"מפז) אל הנער . זה ישמעאל לחנכוכמות : (ב"ר) (ח) ויקח חמאה וגו' ולחם לא הביא לשישעיה
שרה כדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה : (ב"מ שם) חמאה . שוין החלב שקולטין ועל פניו : וכן הבקר
אשר עשה . אשר תקן קמח קמח שתיקן אמושי וחייתי קמיוו : ויאכלו . נראו כוונו שאכלו מכלל של אישה אדם מן המנהג
(ב"מ שם ב"ר) : (ט) ויאמרו אליו : נקוד על א"ו שאליו ותיבא רבי שמעון בן אליעזר אומר כל מקום שכתב רבה על הנקודה
אתה דורש הכתב וכו' וכן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה שאף לשרה שאלו היו אברהם לפדנו שישראל אדם באכסניא שלו .
לאים על אשה ולאשה על האיש . כ"מ אומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה אמוניה כי היתה אף להודיע שמועה היתה כדי לחכמה על כעלה
א"ר יוסי בר חנינא כדי לשגרה לה כוס של ברכה : הנה באהל . נטויה היא : (י) כעת חיה . כעת הוצת לשנה הבאה ומסח היה ולפסח
הבא נולד יצחק מולד קריקן כעת לא כעת . כעת חיה כעת הוצת שתיבא חיה לכס שתהיו כלכם שלמים וקיימים (כ) : שוב אשוב . לא כשרו
במלאך שיסוב אליו אלא בשליחותו של מוקם אחר לו כמו ויאמר לה מלאך ה' הרכבה ארכבה והא חין כידו להרכות אלא בשליחותו של מוקם
אף כאן בשליחותו של מוקם אחר לוכן ב"ה : (אליעזר אומר לשונות) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אל אדוני איש
האלהים אל תטוב בשפתך אנתן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב אחר לה אליעזר אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם
אמרו למועד אשוב אכל חני כשר ודס שהיום חי ונותר עת בין חובין מת למועד הזה וגומר) : והוא אחריו : הפתח היה אחר
המלאך : (יא) חדל להיות . פסק עמונה : אורח בנשים . אורח נדות : (יב) בקרבה . נסתכלת במעיה ואמרה אפשר
הקרבים הללו טעונין ולדי השדים הללו שמתקן מושכין חלב תכחומא : עדנה . נחלות כשר ולשון נטויה חיה את השער ומועדן את הכשר
דבר אחר לשון עידן זיון וסת נדות : (יג) האף אמנם . הנס אמת אלד : ואני זקנתי : טינה הכתוב נפטי השלום שהרי
היא אמרה ואדני זקן (יד) היפלא . כתר נטויה היתכסי וכי שוס דבר מופלא ומופטרד ומכוסה מונני עלעשות כרזוני : למועד .
לאות

באר רחובות דקדוקי רש"י

לאנו גועסין אול' אלו ווייל זינט ער ניט) ומלת יושב בחולס וזירי לשון טוויגי הוא דהיינו עוסק בכל עת בענין הישיבה וישוב ער איז לנג
דער פאר גועמן אול' זינט אלו נאך) וזה שכתב רש"י אלו כתיב 'ושב' מלאו ו' דלזו היה הכתיב והקרי שוב והיה בהחלט לשון טוויגי ממש היה
משמעו (ער איז אלו גועסין) ולא היה בדעתו לעמוד אף כנגד השכינה וכן חלו היה כתיב 'שב' כקמץ ופתח והיינו לשון עבר
היה משמעו (ער איז דער פד גועסין) וכאשר ראה כבוד השכינה עמד (אול' האט זיך ווייטר ניט גזענט) אכל השתא דהקרי
הוא

Dubl 2

וגם בר חובי רביך וישמין ויהי לעולימא ואותי למעבדי פכשילין : ח וגם כ לוואי שמין וחלב ובר חובי דעבר
 עולימא פכשילין וסדר קדמיהון באורח הילכת ברית עלמא והוא משמש קדמיהון ואינו מקבין קהות אילגא ודמי ליה
 באלר אכלין : ט ואמר ליה האן שררה אנתהך ואמר
 הא היא כמשקנא : י ואמר חד כנהון מירב אירוב
 לנתך לשמא דאתיא ואמון קיימין והא בר לשררה אנתהך
 ושרה הוות שמעא פתבע ומשקנא וישמעאל קאי בתריה
 וציינת מרה דאמר מלאכא : יא ואברהם ושרה סבין
 עלו קיימי פסק מלמיהו לשרה אירב סוקתא פנשיא :
 יב והתמה שרה בליבה למימר במה די סבירת הו לי
 עדיון ורבוני אברהם סיב : יג ואמר : לאברהם לקה
 דבן גבבת שרה למימר תבבם בקשוט אזליד ונאן סביר : יד האפשר דיתבסי מן קדם : טבעים לזמן תנא
 איהוב

באר רחובות דקדוקי רש"י

הוא יושב והכתיב יושב כדי לקיים מיהם אהני לי הכתיב יושב
 השכינה טיקא לעמוד ככל
 יושב שאמר לו הקב"ה שב (כלי יצן) ואתה סימון לכניך וכו' : (כ)
 חזי אינה משמשת רק לדמיון כלכד כזה קב"ח (או חין חוין) ומשמעו חיה בית שיהיה אכל כשהכף נקודה כפתח ורגש תוך
 האות שאמרה או כשהכ"ף בקמן ואמרה חיותות
 שתינן מקבלות דגש חזי משמשת טי סימון יחד שמוש עלמה ושמוש הידועה
 בבינה (או דו חוין) בארץ (או דא פדר) * וגם הא מלתא ודא חיתא דענין הכריאות (כל"א גזונדהייט) תלמי דווקא כחיותא
 (דעין עולין) כע מוגלך גזוין גזונד ווען ער טיט לעבט) אכל החיותא אינה תלמי ככריאות (ער קאן לעבין אול"א
 דאך

רשב"ם

שאמר להם מעט זעשה הרבה . ולהגיד חשיבותו של אברהם נכתב כל זה : (ח) ויקח חמאה וחלב . לפי פשוטו של עקרא לא
 הוצרך לפרש שהיא את פת לחם על השלחן אלא התוספות שלא אמר להם הוצרך לומר שהיא . הכאת פת על השולחן אינו חידוש
 אכל חמאה וחלב וכדכשר שאינו מוון לכל האורחים הוצרך לפרש : עמוד עליהם . כשאינו שוכח אחד עמוד קורא עמוד עליו . וכך
 ראיתי ה' יושב על כסא . שרפים מונעו לו . וכן במיכה וכל כח השמים עומדים עליו חיותו ומשמאלו : תחת הכף . חילכות ספרדס .
 (ט) איה שרה אשתך . אינ"פ שהיו יודעים היוטאליים כדרך שמזיכרו כשכינה שאמר לאדם איכה . וכן ככלעם נוי האנשים האלה עמוך
 וכן ישיעה שהיה יודע שאל כך לחוקיה בשלוחי אויל מרודך . וכל זה דרך התחלת הקבור : (י) והוא אמריו . הפתח של אוהל שרה היה אהרן
 המלאך לפיכך שמעה שרה את דבריהם . כעת חיה . כעת יולדת כדכתב בעת יולדה ילדה וכן בהלכה קרוי יולדת וקרוי לכד כי חיות
 הנה כעין מילדת : (יב) עדנה . יתעדן הכשר ויתפשטו הקמטין : (יג) ויאמר ה' . המלאך . גדול שכהס : ואני וקנתי .
 שאמרה אמרו כלתי וגו' : (יד) הפלאמה . ששלחו אליך דבר : וכן ה' המטיה על סדום גפרית ואש מלת ה' מן השמים . הראשון
 שכפסוק

מכלל יופי

החיים בו טוב הוא לפרש כעת חיה מרשון חז"ל שקרא
 למילדת חיה כמו שאמרו שלשה נאמנין על הכבד אביו
 ואמו וחיה כלומר כעת הזאת תהיה יולדת ופירש אחר כך
 והנה בן לשררה אשתך : (יב) ותצחק שרה . כלומר
 צחקה ואמרה בקרב' לא שהוציאה דבר מפיה כי על בן כחשה
 בעבור היראה או פירושו שצחקה בינה לבין עצמה שרא
 ראתה אדם צוחקת והוא צחוק בפה : (בקרבה) . כלומר
 בחוך לבח : (בלותי) . מקור :
 ליתנה . עבר במקום עתיד רוצה לומר אחרי זקנתי
 תהיה לי תענוג כערות ועדוני עד סיהיה עומד
 יתהוב ממנו הולד :
 (עדנה הענוג ורוא ימי הכהרות וגו) (האף אמנם אלד)
 הגם

שני בן טו ותכונש שרה לאמר לא צחקתי
 כי יראה ויאמר לא כי צחקת :
 טו ויקמו משם האנשים וישקיפו על-
 פני סדם ואברהם הלך עמם לשלקם :
 יז ויהיה אמר המכסר אני מאברהם
 אשר אני עשה : יח ואברהם היו יהיה
 לגוי גדול ועצום וגברו בו כל גוי הארץ :
 יט כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו
 ואת-ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות
 צדקה ומשפט למען הביא יהוה על-
 אברהם את אשר-דבר עליו : כ ויאמר
 יהוה ועקת סדם ועמרה כירבה ומשאתם
 כי קבדה מאד : כא ארדה-גא וארא
 הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה
 ואם

איתוב לנתך בעידן דאתון-קיימין ולשרה
 בר : טו וכדיבת שרה למימר לא חייבית
 ארי דחלת ואמר לא ברם חייבת : טז וקמו
 מתמן גוברינא ואסתכיאו על אפי סדום
 ואברהם אזיל עמהון לאלויהון : יז וי
 אמר המכסי אנא מאברהם דאנא עבד :
 יח ואברהם מיהוה יהו לעם סגי ותקיף
 ויתברכו בדיליה כל עממי ארעא :
 יט ארי גלי קדמי בדיל די פקיד ית-
 בנוהי וית אנש ביתיה בתרוהי ויטרון אורחן
 דתקנן קדם יי למעבד צדקתא ודינא בדיל
 דינתי יי על אברהם ית דמליל עלוהי :
 כ ויאמר יי קבילת סדום ועמרה ארי
 סניאת וחובתהון ארי תקיפת לחדא :
 כא איתגלי בען ואידון הכקבלתהון דעלת
 ואם

לקדמי עבדו אעבד עמהון גמירא אם לא תיבין ואם תיבין לא יתפרע :

ואיתפניאו

רשי

לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול למועד הזה כשנה האחרת : (טו) כי יראה כי צחקת . הראשון משמש לשון דשא הוא שנותן טעם לדבר ותכונש שרה לפי שיראה והשני משמש כלשון אלא ויאמר לא כלכךך הוא אלא נחמת . שאמר רבותינו כי משתם כארבע לסוגות חו דילמא אלא דהא : (יז) וישקיפו . כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ (דברים כו) מהשקפה מנועין קדשך שגדול כח ותכונת עניים שהופך מדת הרגו לרמנים : לשלקם . ללוותם כסבור אורחים הם : (יז) המכסה אני . כתיב אשר אני עושה בסדום לא יספ לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני כתיב לו את הארץ הזאת ומנושה כרכין הללו שלו הן שחומר גבול הכנעני מנידון כואכה סדומה ועמורה וגו' . קראתי אותם אברהם אבי המון גוים ואשמיד את הכנעני ולא אודיע לאכ שהיא אהבי : (יח) ואברהם היו יהיה . מ"א ובר דרוק לסרבה הואיל והזכירו כרכו . ופשוטו וכי ממנו אני מעלים והרי הוא מכיס לפני להיות לגוי גדול ולהתכרך בו כל גוי הארץ . (יט) כי ידעתיו . לשון חכה כמו (רות ב') מודע לחיטה הלא כועו מודעתנו (שמות לג) ואדעך כשם ואמנם עיקר לשון כלם אינו אלא לשון ידיעה שהמחשב את האדם מקרבו אליו וידעו ומכירו ולפי ידיעתו למען אשר יצוה לפי שהוא מנוה את בניו עלי לשמור דרכי ואם תפרסמו כתרומתו יודע אני בו שיצוה את בניו וגו' אין למען נוספל על הלשון : יצוה . ל' הוזה כמו (איוב א) ככה יעשה איוב (ג) (ע"פ ה' יחמו) : למען הביא . כך הוא מנוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' ועל אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד כן נדיק כאילו אינו עת' : (כ) ויאמר ה' . אל אברהם שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו : כי רבה . כל רבה שבמקרא העצם למטה כתי' לפי שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת אבל זה טעמו למעלה כתי' ש לפי שמתורגם גדלה כבר כמו שפירשתי ויהי המשם כלה הנה שכה יבמתך (ד) ארדה נא . למד לדיינים שלא יפסקו דיובי נפשות אלא כראיה הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה . דבר אחר ארדה כל לסוף מעשה : הכצעקתה . של מדינה : הבאה אלי עשו . וכן עומדים במדרס כלה אני עושה בהם . ואם לא יעמדו במדרן חדשה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן . וכיוצא בו מציינו בנזקם אחר (שמות לג) ועתה הורד עדיך מעליך ואלדעה מה אעשה לך . ולפיכך יש המסק נקודת פסיק בין עשו לבלה כדי להפרידה תיבה נחמרתה ורבותינו דרשו הכצעקתה לעקת ריבה אחת שהרגו

קיימה

איתוב לזוהר בעדנא דרין ואחרון קיימין וק' שרה בר : טו וקפכת שרה למימר לא תמתיח ארום דחירת
 ואמר מלאכא לא תבטלון ארום בקוויטא תבנה : טז וקמו במקו מל' אביא בתו מדמיין לקבניא דין דבער עת
 שרה קדיק לשמי ברוקא וררין מנהון אידיקו על אנפי סדום
 ואברהם אזיל עמהון לבלונואיהון : יז וי' יאמר במימריה
 לית אוןשר לי למבטיא מן אברהם מה באניא עביר ומן דינא
 הוא דלא נעמיד עד דנבע יתיה : יח ואברהם ערנד דינא
 לעם בכ ומקיף וררברכו דריליה בוכמיה קל עקמי ארעא :
 יט ארום גלי קדמי תסידותיה בגין דיפקד ית בניו ינת

אינש ביתיה ברתיה ויטרון ארתו דרמקו קדם : למעבד צדקתא ודינא בגין דמיין עילוי דאברהם ית דמליל עלוי :
 כ ואמר י' למלאכי שירותא חבילת סדום ועמורה דאינסיין מסקנין ונורין דכל דיהיב סקא לעניא יפקד
 בנרנא ארום פניארן חובתהון ארום מקיפת לתרנא : כא יתקלי ברוו ואקמי היא קמקליתא

באר רחובות דקדוקי רש"י

דאך ניט גנוקד) וזה שכתב רש"י מללא קריין קעת וכו' ורצה לומר אלו כתיב קעת בשוא תחת הכ"ף והיה משמעו דמיון לחודיי הייתי אומר
 רק כהא מלתא דומה שנה הכאה לדהשתא לענין חיותא בלברווייא חיר אלי וייל לעבט ווערט חיר חוכר חין יאר אך לעבן חבל
 ענין הכריאות חוכה דומה כי אשכר להיות לשנה הכאה לא יהיה בכריאות חבל עכשו דכתיב קעת ומורה דכר ידועה ח' כקשה מה היא חדיעה
 דלא לענין חיותא כלכל זה היה כבר כשמע מן דמיון לחודיה ח' ומורה כנוי ענין הכריאות קעת (וייא חיר אלי וייל ויע בייא גוקי
 גנוקד הייט ווערט חיר אך ויין) לשנה הכאה וזה שמספיק רש"י שתהיו כולכם שלמים וקיימים : (ג) דלפי פשוטו דמלת יצוה ל' עתיד
 הוא ומשמעו דאברהם לא זקק לכניורק לזמן העמיד ולא לדהשתא זה הוא נגד האמת כי אברהם נזה כניו מעתה ועד עולם לכן כתב רש"י ל' הוה
 כנוי ל' דמילניו לפעמים ל' עתיד לאו עתיד ממש הוא רק כאשר ירצה הפסוק לרבר בדכר הרגיל להיות ככל עת אזי יעמידו הפסוק כל' עתיד
 כמו ככה יעשה חיוב (אזו פלעגט אונטאן) חיוב והכי נמי הכא יצוה (ער פלעגט אונגיטן חלי צייט) : (ד) דע דמלת רבה דרכה לטול
 בטלחה חופנים חופן ראשון נקרא שם דבר והיינו לשון גדולה (כל' חגרשה) חופן השני נקרא לשון כינוי לנקיבה גדולה
 והולכת (כל' חוי' גריטש חלי צייט) ובאמת בין השם דבר ולשון כינוי חין חוכר כלל להכירם זה מווכי בטניהם
 הטעם שקורין (טרחפק) אחר הבית והולך להכיר הענין ואופן השלישי כזה קרה הוא לשון עבר גדולה (ויא חאט גגריטע)
 וכלשון עבר הטעם שקורין טרחפק למעלה קודם הבית וזה שכתב רש"י כל רבה שכתב טעמו למטה
 אחר

רשב"ם

שכפסוק הוא גבריאל : והטעם שכפסוק הוא הקב"ה . וכן הוא תפוש כס' האגדה (טו) כי נאמרת אלא נאמרת רוב כי שאמר לא מתפשט'
 אלא שהרי כי משמש בארבעה לאומות אי דלמא אלא דהא וכן לא תשתחוה לאלהיהם כי הרם תהרסם . לא תקעון את ידך כי פתח תפתח
 תג' . (טז) ויקונו ממש האנשים : שנים מהם הלכו לסדום כדכתיב ויבאו שני המלאכים סדמה וגדול שבהם היה מודבר עם אברהם
 וזהו שכתב בו ו' אמר המכסה חני וגו' וכן ואברהם עולד עומד לפני ה' . שני פסוקים מודברים משלישי : (יז) המכסה חני מאברהם מה שאני
 רוצה להפוך את סדום ואני יודע שכניו ישמרו דרך ה' ויזכו להכניא עליהם את אשר דבר לאברהם לתת להם את ארץ כנען ואלו העיירות מנחת
 בניו הם כדכתיב בגבול בני כנען ספ' נח ויהי גבול הכנעני מזידן באכה גדרה עד עזה כואכה סדומה ועמורה אדמה
 וככוס עד לשע . ואיך אחריו קרקע שלו וקרקע של בניו שלא מדעתו : (כ) ויאמר ה' . המלאך לאברהם . שלוחים הללו חני שולח
 כנשיו ועקב סדום כמו שאמר למעלה ואנשי סדום רעים וחטאים : (כא) עשו כלה : פסוק ישכתיס להפריד את הדבר כלומר אם
 כן

מכלל יופי

הגם באמת יהיה זה הפלא שאמר (טז) (כי יראה . פועל
 עבר (טז) (וישקפו) ענין השגחה והצצה ובפירושו
 ולשון השקפה יבא פעמים בלשון הפעיל ופעמים בלשון
 גפעל לפי שהמשקף הוא נשקף לאחרים שרואים אותו
 לפי' לא ישתמש אדם בלשון נפעל למי שרואה ואינו נראה
 אבל למי שרוא' ונרא' ושתמשו כזה וכזה באי זה מהם שירע'
 ובשרשו ונשתמשו בו בלשון נפעל כמו תהליס פה
 וצדק משמים נשקף כמדבר כל ונשקפה על פני היישובון

הכצעקתה

Dubl

ואם לא ארעה : כב ויפנו משם האנשים
 וילכו סדמה ואברהם עודנו עומד לפני
 יהוה : כג ויגש אברהם ויאמר האף תספה
 צדיק עם רשע : כד אולי יש חמשים
 צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא
 למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה :
 כה הללה לה מעשת בדבר הזה להמית
 צדיק עם רשע והיה בצדיק כרשע מללה
 לה השפט כל הארץ לא יעשה משפט :
 כו ויאמר יהוה אם אמצא בסדם חמשים
 צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום
 בעבורם : כז ויען אברהם ויאמר הנה נא
 הואלתי לדבר אל-ארצי ואנכי עפר ואפר :
 כח בא אולי יחסרון חמשים הצדיקים תמשה
 התשתית בחמשה אר-כל העיר ויאמר
 לא אשהית אם אמצא שם ארבעים
 וחמשה : כט ויסף עוד לדבר אליו ויאמר
 אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה
 בעבור הארבעים : ל ויאמר אל-נא יחר
 קאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים
 ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים :
 לא ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל-
 אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא

כב ואתפניא ומתמן נובריא ואולולסדום
 ואברהם עד קען משמש בצלו קדם יי :
 כג וקריב אברהם ואמר הברנו תשיצי
 ובאה עם חייבא : כד מאים אית חמשיין
 ובאין בגו קרתא הברנו תשיצי ולא תשבוק
 לאתרא בדיל חמשיין ובאין די בניה :
 כה קושטא אינון דינך מלמעבד כפתנמא
 הדין לשיצאה ובאה עם חייבא ויהי ובאה
 כחייבא קושטא אינון דינך דבאין כל ארעא
 לא יעביד חייבא : כו ואמר יי אם אשבח
 בסדום חמשיין ובאין בגו קרתא ואשבוק
 לכל אתרא בדילהון : כז ואתיב אברהם
 ואמר הא כען אסגיתי ולמללא קדם יי
 ואנא עפר וקטם : כח מאים יחסרון
 מחמשיין ובאין חמשה התחבל בחמשה
 ית-כל-קרתא ואמר לא אחבל אם אשבח
 תמן ארבעין וחמשה : כט ואוסף עוד
 למללא קדמוהי ואמר מאים ישתבחון תמן
 ארבעין ואמר לא אעביד-נמירא בדיל
 ארבעין : ל ואמר לא-כען יתקף קדם-כני
 ואמליל מאים ישתבחון תמן תלתין ואמר
 לא אעביד-נמירא אם אשבח תמן תלתין :
 לא ואמר הא-כען אסגיתי למללא קדם-

אשחית

רשי

קיתה משוכה על שכתבה עזון לעני כנפורה כאלק : (כב) ויפנו משם . מחקום שאברהם ליוס סס : ואברהם עודנו עומד לפני
 ה' . והלא לא הלך לעמוד לפניו אלה הקס"ה בא אלנו ואמר לו זעקת סדום ועמורה . כי רבה ויהי לו לכתוב ו' עודנו עומד על אברהם חלא
 תיקון סופרים הוא זה אשר הפכו ר"ל לכתוב כן (ב"ר) : (כג) ויגש אברהם . תנינו בגמ' למלמיה (שמואל ב') ויגש יואב וגו' . הגשה
 לפיוס ויגש אליו יהודא : והגשה לתפלה (מלבים א יח) ויגש אליה הנביא ולכל חלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה : האף תספה
 הגם תספה ולתרגום של אונקלוס מתרגומי ר' רונן כן פירושו האף יטיחך שזספה לדיק עם רשע : (כד) אולי יש חמשים צדיקים .
 עשרה צדיקים לכל כרך וכרך כיה מקוונות יש : חלילה לך . ואם תאמר לא יעלו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים :
 (כה) חלילה לך . סולין הולך יאערוקן היא אענונו שוטף הכל צדיקים ורשעים כן עשית לדור הנוכל ולדור הפלגה :
 דבר

אתגלי בעו ואחמי הא פקלתחון דעמא דפרום ועמור
פלקת דמיו כלייה עבדי ומירא אינו חייבין כדמין אינו
בגפ' שרעהו דילקיא לית עובריהו פישעא גלו דמיו ואין
בעו למעבד מתוקא הא אינו דהבין דללא דבעמיא :

דריבא פרימית דעלת קמיו עבדי ומירא הינו חייבין ואם
עבדו מתקבא חליא הינו קדמין זכאין כמא דליא יעעיה
ולא אתפרע : כב ואתפניאר מתמן מלאכי' דרעון
לגובריא ואולר לסדום ואברהם עד דרון בעי בתמין על
לוט ומישמש בצלו קדם : כג וצלי אברהם ואמר

הרויך שצא זכאי עם חייב : כד מאים אית חמיון זכאין בני קרמא דיצלו דקדמך עשרה לכל קרווא כל קבל
חמיון קרמין סדום ועמורה אקמת רצבוים ווער הרויך שצא ולא תשבוק לארעא בגין זמורת חמיון זכאין
דבגוה : כה חרלון הוא לך למעבד בפתגמא דרון למקטל זכאי עם חייב ויהי זכאי היך חייב חרלון הוא לך האפשר
מאן דזאין בל ארעא לא יעביד דעא : כו ואמר : אין אשבח בפרום חמיון זכאין בני קרמא דיצלו קדמין ואשכח
לבל ארעא בגוהוים : כז ואחייב אברהם ואמר בגעו ברתמין הא קרון שרמי למקלא קדם : ואני מתיל לעפר
וקטם : כח מאים תפרין מן חמיון זכאין חמיון התקביל בגין חמיון דתפרין לוער רת כל קרמא ואמר לא
איחבל אין אשבח מן ארבעין ותמישא : כט ואזיף רוב למקלא קדמיו ואמר מאין ישמחון מן ארבעין
עשרא עשרא לכל קרמא לארבעין קרמין ווער דחוקקא חרלון שבוק לה בגין בחמך ואמר לא אעביד ומירא בגין
זמורת ארבעין : ל ואמר לא קרון ומקופ ריגוא דרבו כל עלמין ואמליל מאים ישמחון מן חרלון דיצלו
עשרא עשרא לכל קרמא לתלת קרמין רצבוים ווער שבוק להוים בגין בחמך ואמר לא אעביד ומירא אין אשבח
ממן חרלון : לא ואמר בגעו ברתמין הא קרון שרמי למקלא קדם רבו כל עלמין : מאים ישמחון עשרין

דיצלו

דיש"י

כבר הזה . לא הוא ולא כיוצא בו . חלילה לך . לעולם הנא : השופט כל הארץ : נקוד כחמך פתח ה"א של השופט לשון
תמיה וזכיו שהוא שופט לא יעשה נזשפט אמת : (כו) אם אמצא בפרום וכו' . לכל הנזקס ולכל הפרכים לפי סדום היתה נטרפולון
ותסוכה מכולם תלה בה הכתוב : (כז) הואלתי רגיתי כיוו ויואל משה : ואנכי עפר ואפר : וכבר הייתי ראוי להיות עפר על
ידי המלטים ואפר על ידי מנודה לולי דרמיוך אשר עמולי . (כח) התשחית בהמושה והלא ס'ט' לכל כרך ואתה דריוק של עולם תנטרף
עמם : (כט) אולי יבצאון עם ארבעים . וימלטו ד' הכרכים : ומ' ל' יעלוג' מהס או'כ' יעלוכ' מהס או' י' יעלו אחד מהם :
לב אולי

רשב"ם

כ' עשו ארבעה אותם כלה : (כג) עניוה לפני ה' לפני המלך להקשעניו : (כד) תספה - תפלה - מדכתיב חספה עלימו רעות
מני חלה כס : חלה כפל לשון של חספה : (כד) בתוך העיר . סדום ומלך סדום היה ראש לכל המלכויות שבמקום ההוא :
(כה) השופט כל הארץ שמלך כאלו לא יעשה נזשפט : (כו) ויאמר ה' המלך :

ב כי

מכלל יופי

אצל כבודך : (כצדוק כרשע) מהתחבר'ב כפי הרמין הוא
לקצר הענין ר"ל זה כזה וזה כזה :
(כו) בתוך העיר היא סדום והנמשך אליה משאר העירות
וזכר סדום לכך להיותה ראש לכלם ועוד
שאברהם התפלל על סדום שהיה שם לוט :
(ונשאהו) : בנה בענין המחילה וסליחת העון היא נשיארו
ונשילתו מעל האדמ . (כז) (ח'אלתי) . ענינו הרצון
והחפץ (כח) (בחמושה) . הבית השמוש במקום בעבור :
(כט) (לא אעשה) . לא אעשה כלה כמו שאמר לא
אשה'ית כי הענין אחד ובארבעים ושרשיים כתוב לא אעשה
ובשאר לא אשחית וסימוני עי'ן אעשה שורה שבעים וכו' סך
ארבעים ושרשיים (לא) (עשרים) . לא אמר עשרים

(הכיצדקתה) . כמפיק הדין רוצה לומר צעקת סדום כי
היא אם לכל הערים : (כרה) שם ענין כליון והשחחה :
אדעה פרוש ואם לא חטאו אדעה אמת וידבק השגתו כס
להילס והוא כמו רק אהתכסדעתי . או טעמו ואם
לא יעודו כמרס אדעה מה אעשה להם ליסרם כעעם ולדעה מה
אעשה לך :

(כג) (הארף) הנם .
(הספה) : ענין כליון והוא
פועל יוצא : (כה) חלילה
(לך) שם ענין חלול ורוא
תמורת הקדושה וכפירוש
כמוע רוא רדבר רודה

כד למקום זה לומר למקום
ההוא אשר גור'ה'
שימת עם סדום והוא כולל
סדום ועיורה אדמה וכנוים :

כמהו

אֵשׁ הָיְתָה בְּעֵבֹר הָעֵשְׂרִים : לֹב וַיֹּאמְרוּ אֵל-
 נָא יַחַד לְאֲדָנֵי וְאֲבָרְהָ אֶךְ-הַפֶּעַם אוֹלֵי
 יִמְצְאוּן שֵׁם עֵשֶׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשֵׁהִית בְּעֵבֹר
 הָעֵשֶׂרָה : לֹג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר
 שְׁלִישִׁי אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ :
 יֵט ב א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בְּעָרֵב
 וְלוֹט יָשָׁב בְּשַׁעַר סְדֵם וַיֵּרָא-לוֹט וַיָּקָם
 לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפָּיִם אַרְצָה : ב וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה נָא אֲדָנֵי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם
 וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם
 דְּרֹכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְרָחוּב נָלִין :
 ג וַיִּפְצְרֻבָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-
 בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֵּהוּ וּמִצּוֹת אֶפְתָּה וַיֹּאכְלוּ :
 ט ד טָרַם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדֵם
 נָסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד זָקֵן כָּל-הָעָם
 מִקְצָה : ה וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה
 הוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְנַדְּעָה אֹתָם : ו וַיֹּצֵא
 אֱלֹהִם

יֵי מַאִים וַשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶסְרִין וַאֲמַר לֹא
 אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶסְרִין : לֹב וַאֲמַר לֹא-כִעַן
 יִתְקַף-קָדְס־דְּבִי וְאִמְלִיל בְּרִט־זְמַנָּה הִדָּא
 מַאִים וַשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶסְרָא וַאֲמַר לֹא-אֲחַבֵּל
 בְּדִיל עֶסְרָא : לֹג וַאֲסַתְּלַק וַקְרָא-דְּבִי כַד
 שְׂצִי לְמַלְלָא עִם-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב
 לְאַחֲרֵיהּ : א וַעֲאָלוּ תְרִין מַלְאָכֵי אֶלְסָדוּם
 בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתִיב בְּתַרְעָא דְסָדוּם וַחֲזָא-
 לוֹט וְקָם לִקְדָמוֹתְהוֹן וְסָגִיד עַל-אִפּוֹתָי עַל
 אַרְעָא : ב וַאֲמַר בְּקַעֲו־כִעַן רַבּוּנֵי זָרוּ
 כִּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבֵיתוֹ וְאִסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
 וְתַקְדְּמוּן וְתַתְּכוֹן לְאוֹרְתְּכוֹן וַאֲמַרוּ לֹא
 אֶלְהֵן בְּרַחוּבָא נְבִית : ג וְאִתְקִיף-בְּהוֹן לְחִדָּא
 וְזָרוּ לְוִתִּיהּ וְעָלוּ לְבֵיתֶיהּ וְעָבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּי
 וּפְטִיר אֶפְתָּה-לְהוֹן וַאֲכָלוּ : ד עַד-לֹא
 שְׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי קְרָתָא אֲנָשֵׁי סָדוּם אִקְיָפוּ
 עַל-בֵּיתָא מִעוֹלָמָא וְעַד-קְבָא כָּל-עַמָּא
 מִסּוּפֵיהּ : ה וַקְרוּ לְלוֹט וַאֲמַרוּ לִיה אַן
 גּוֹבְרָיָא דְעָתוֹ לְוִתְךָ בְּלִילִיא אִפְקִינוּן לְוִתְנָא
 וְנִבְעֵ יִתְרוֹן : ו וַיִּפֶק לְוִתְהוֹן לְלוֹט לְתַרְעָא וְדָשָׂא אַחַד בְּתַרוּתֵי :

ז ואמר

ד'ש"י

(לכ) אולי ימצאו שם עשרה. על פחות לא חקש אמר דור המבול היו ח' נח וכיון ונשיהם ולא הניבו על דורם ועל ש' ע"י לרוך כבר חקש ולא מלא : (לג) וילך ה' וגו' כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדין : ואברהם שב למקומו . נסתלק הדין כסתלק הסניגור ונקט גורח מקטרג ולפיכך וכו' שני המלאכים סדומה להשחית . א' להשחית את סדום וא' להציל . את לוט והוא אותו סבא לרפואת אברהם) והשלישי סבא לכשר את שרה כיון שעשה שליחותו נסתלק לו : (א) המלאכים . ולהלן קראם אנשים בשביתיה סבינה עמהם קראם אנשים (ב"ר) ד"א אצל אברהם נכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצל אברהם קראם אנשים ואצל לוט קראה מלאכים : בערב . וכיכל כך שהו המלאכים מחברון לסדום אלא מלאכי רחמים היו ומומת ימים שפא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא : ולוט יושב בשער סדום . ישככתיכ אותו היום מינהו שופט עליהם (ב"ר) : וירא לוט וגומר . מכית אברהם למד לחזר על האורחים : (ב) הנה נא אדני . הנה נא אתם אדוניים לי אחר שבערתם עלי . דבר חסר הנה כריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו ככם חזיהו ענה נכונה : (ב"ר) סורונא . עקמו את הדרך לכיתי דרך עקלגון שלא יכירו שאתם נכנסין שם לכך האמר סורו בראשית רפה ; ליעורחצו רגליכם . וכי דרכן של כתי אדם ללון אמה ואתר כן רוחן . ועוד שהרי אברהם אמר להם תחילה רחמי